

YTTRANDE

Stockholm 2020-05-15

Dnr. 1.3-2020-35

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia: Ku.KL@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet "Häri från till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv" SOU 2019:508 (Dnr. Ku2019/02112/KL)

Sammanfattning

Stiftelsen Nordiska museet (NM) lämnar följande synpunkter på remissen "Häri från till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv". NM ställer sig positiv till förslaget till en ny arkivlag. Vi tycker också att det är mycket positivt att arkivlagen kommer att innefatta de enskilda arkiven och enskilda arkivinstitutioner. Samtidigt är det svårt att identifiera vilken grupp av enskilda arkiv som NM tillhör i beskrivningen av den enskilda sektorn. Det leder till en osäkerhet kring hur NM ska uppfatta vad som gäller för museet i vissa frågor kring reglering och GDPR.

I det följande ges mer detaljerade kommentarer rörande utredningen, i första hand av de delar som direkt eller indirekt berör Nordiska museet.

Kommentarer och synpunkter till utredningens förslag

Kapitel 4 Beskrivning av arkivsektorn

I utredningen är stort fokus på statliga myndigheters förvaltning och arkiv medan mindre vikt lagts på arkiven hos kulturarvsinstitutionerna och de delvis annorlunda förhållanden och förutsättningar som där finns.

4.7 Arkiv, bibliotek och museer

NM ställer sig positiv till att de enskilda arkivverksamheterna lyfts fram och synliggörs i utredningen. Dock vill NM påpeka att arkivarierollen på ett museum behöver belysas tydligare. Museiarkivariernas verksamhet befinner sig inom flera olika områden, ibland i skärningspunkten mellan arkivlagen och museilagen. Rollen går på många sätt utöver att ta emot eller samla in, ordna, beskriva, bevara, tillgängliggöra och förmedla information. Museilagens (2017:563) 4 samt 8 §§ talar om kunskapsbyggnad bland annat genom hög kompetens inom museets ämnesområde för att kunna främja forskning och fri åsiktsbildning. Museiarkivariens roll och verksamhet innebär därmed ytterligare uppdrag, både internt och externt, där forskningen och kunskapsuppbyggnad inom museets ämnesområden står i centrum. En av de stora besöksgrupperna på Nordiska museets arkiv (NMA) är akademiska forskare från vitt skilda ämnesområden, men också representanter för olika myndigheter, släktforskare, författare, studenter och anställda vid andra museum och kulturarvsinstitutioner. För att kunna utveckla samlingarna i arkiven och bistå forskningen behöver museiarkivarierna möta de behov som finns, internt och externt.

4.8.3 Branschorganisationer

Det finns flera organisationer som samlar arkivarier från olika delar av arkivsverige. NM ser gärna att det, mot bakgrund av den begreppsförvirring som råder kring museiarkivens status och museiarkivariernas roll, avsätts resurser för att skapa en nationell organisation som samlar museiarkivarierna. NM ser flera vinster med detta. Kunskapen om de olika museernas arkivverksamhet ökar och synergieffekter och samordningsvinster finns att hämta genom att uppmuntra ett ökat samarbete mellan museiarkiven. En gemensam ingång till museiarkiven ger även RA en samlad kanal till verksamheten som bedrivs på museerna, något som inte minst skulle förenkla vid stöd och rådgivning.

4.9.1 Informationsdigitalisering av analoga handlingar

När det gäller frågorna om digitalisering av kulturarvet så instämmer vi i att en av de stora utmaningarna är att skapa långsiktiga resurser och strukturer för storskalig informationsdigitalisering och digitalt bevarande och att centraliserade lösningar behövs för teknik, kompetens och långsiktig lagring.

4.10 Särskilda typer av arkivmaterial

Det är också bra att det i avsnittet 4.10 gällande fotografi, film och ljud m.m., framkommer behoven av ansvar och utveckling/samordning för den typen av arkivmaterial. Därutöver är det angeläget att ta fram strategier för olika typer av digitalisering. En betydande del av arkiven på NM och andra institutioner har informationsbärare som inte helt lämpar sig för massdigitalisering. För kunskapen och förståelsen av arkiv, inte minst med hänsyn till forskningens behov (ett av museernas uppdrag) krävs mera specifika och omfattande resurser

för metodutveckling och genomförande av överföring till ny media/underlag för att till exempel fotografiska arkivs materialitet och funktionella sammanhang ska framgå och inte enbart själva bildinnehållet/informationsinnehållet.

Kapitel 5 En moderniserad och anpassad arkivlag

5.4 Inledande bestämmelser. Ändamålen med arkiven

NM ställer sig positiv till förslaget till ny arkivlag och att förslaget tydligt lyfter fram att arkiv är en del av kulturarvet.

5.5 Lagens tillämpningsområde

NM är positiv till att den nya arkivlagen kommer att innefatta de enskilda arkiven och enskilda arkivinstitutioner. Dock uppfattar vi att det finns oklarheter vilka arkiv som omfattas enligt denna skrivelse. Se vidare kommentar under kapitel 11.

5.6 Tillgänglighet

Vi är också positiva till att ett av lagens syften är ”att främja tillgången till kulturarvet” och ”bidra till det demokratiska samhällets beständighet och utveckling samt att ”genom tillgängliggörande av arkiven och främjande av användningen också tillgodose forskningens behov”.

Kapitel 7 Bevarande och gallring

7.11.5 Nationella översyner av fotografi respektive forskningsdata

NM välkomnar betänkandets slutsats att det bör genomföras en nationell översyn av ansvaret för och bevarandet av fotografi respektive forskningsdata.

Kapitel 10 Stödjande och främjande av enskilda arkivsektorn

10.1 Inledning

I stycket nämns fyra typer av enskilda arkivinstitutioner. Nordiska museets arkiv passar inte in under någon av dessa kategorier. NMA är varken ett förenings- och folkrörelsearkiv eller ett näringslivsarkiv och uppbär inte några av de särskilda bidrag som nämns i kapitel 10. NM tar som regel inte ut några avgifter från givare eller deponenter.

10.4.1 Avlastning genom aktiv rådgivning

Vi instämmer i önskemålen om en stark, framsynt och aktiv statlig arkivmyndighet som ger råd, riktlinjer och standarder i t.ex. frågor kring digitalisering av enskilda arkiv.

10.5.2 Rådgivning, förvärv och främjande

Vi är positiva till förslaget att Riksarkivet ska ge råd och vägledning till enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner i arkivspecifika frågor.

Kapitel 11 Reglering av enskilda arkivsektorn

11.3 Behov av komplettering för behandling av personuppgifter

Införandet av EU:s nya dataskyddsförordning har inneburit insatser inom olika områden på NM. Huvudsyftet med förordningen är att skydda fysiska individers personuppgifter, och deras grundläggande rättigheter och friheter. I dataskyddsförordningen skiljer man mellan ”vanliga” personuppgifter och känsliga personuppgifter. Känsliga uppgifter är till exempel sådana som gäller individens hälsa, etniskt ursprung, politiska åsikter och sexuella läggning. NMA har omfattande insamlingar vars innehåll är av potentiellt känslig natur. I SOU:n finns flera motstridiga uppfattningar kring hur den här typen av insamlingar ska behandlas. Till exempel att EU:s dataskyddsförordning inte omfattar avlidna personer och att många arkiv eller arkivliknande samlingar då inte skulle påverkas av bestämmelserna i förordningen. Men det finns tillfällen då personuppgifter om avlidna personer kan bli personuppgifter om nu levande, till exempel vid ärftliga sjukdomar

NM ser att det finns behov av att förtydliga och utöka diskussionerna kring hur den här typen av uppgifter ska behandlas i kombination av ökande krav på digitalisering och tillgängliggörande via publika databaser på internet.

11.5.6 Det finansiella stödet till vissa enskilda arkivinstitutioner

I stycket nämns olika typer av finansiellt stöd till enskilda arkivinstitutioner, dvs olika former av statsbidrag. NM är till stor del finansierat av staten men uppbär inte några av nämnda former av verksamhetsbidrag av statliga medel.

11.7.1 Nya arkivlagen om enskilda arkivsektorn

NM välkomnar förslaget att de enskilda arkiven ska vara en del av kulturarvet och även de vidare skrivningarna om arkivinstitutioner med statliga medel. I förslaget står att ”sådana enskilda arkivinstitutioner som erhåller verksamhetsbidrag av statliga medel ska främja tillgången till kulturarvet”. Med denna skrivelse är det därför oklart om det endast är arkivinstitutioner med bidrag nämnda i stycket ovan som omfattas av 3 § eller om den inbegriper institutioner med alla typer av statliga medel. Ett förtydligande är därför önskvärt för att inte skapa osäkerhet kring vilka institutioner som omfattas av paragrafen.

Av de två inriktningar som presenteras rörande frågan om eventuell lagreglering av den enskilda sektorn skulle vi förespråka den första beskrivna inriktningen om att vissa arkivbestånd skulle inordnas i arkivlagen så att Riksarkivet ges rätt att utfärda föreskrifter och utöva tillsyn. I det sammanhanget håller vi med Anna Karin Hermodssons särskilda yttrande (s. 619-620) om att förslaget inte är tillräckligt och att en utökning av arkivlagens bestämmelser till skydd för enskilda arkivbestånd inte riktar sig mot de arkiv som förvaras hos de enskilda arkivinstitutionerna utan mot dem som inte gör det.

11.7.2 Enskilda arkivinstitutioners behandling av personuppgifter

I de olika skrivningarna kring GDPR och begreppet allmänt intresse råder som tidigare nämnts flera oklarheter kring vad som gäller enskilda arkiv i allmänhet och mera specifikt museiarkiv som NMA. Vilka enskilda arkiv som kan sägas direkt räknas till den grupp som genom statliga bidrag kan använda begreppet allmänt intresse eller om vi kan räkna in oss i den kategori som kommer att få föreskrifter från RA i frågan i enlighet med bedömningen i

11.7.2. Vi delar synpunkten från Arkivförbundet (Svenska Arkivförbundet, ”Inspel till Arkivutredningen” (2019-04-06)) om att invänta vägledningar från den grupp inom EU som särskilt arbetar med tolkningen av artikel 89 i EUs dataskyddsförordning. I avvaktan därpå behövs råd om ett tillfälligt förhållningssätt.

Vi instämmer även i Arkivförbundets inspel till utredningen, om att inga skarpa förslag bör läggas innan en bred och genomgripande utredning genomförts av den enskilda arkivsektorn samt delar uppfattningen om att GDPR-frågorna måste genomlysas bättre med avsikt att ta fram regelverk för olika typer av hantering av personuppgifter där också publiceringsfrågor diskuteras. Inte minst viktigt är det att ha ett tydligt regelverk i ett digitalt tillgängliggörande, för att undvika att felaktigt sprida känsliga personuppgifter och därmed riskera böter och dåligt anseende.

12 Urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas arkiv

NM anser att det är av stor vikt att lyfta fram både de samlingar som finns och det arbete som utförs i anslutning till samlingarna om nationella minoriteter. NM har omfattande samlingar av föremål, arkivalier, bilder och fotografier som på olika sätt kommer från och rör samhällets minoriteter. I arkivet förvaras dokument, bilder och fotografier. NM samlar kontinuerligt in material som rör olika nationella minoriteter och samlingarna används i forskning. NM menar att det är viktigt att de olika nationella minoriteterna lyfts fram på lika villkor och ges plats i diskussionerna.

12.7 Arkivmaterial avseende de nationella minoriteterna hos statliga institutioner

Under rubriken nämns felaktigt Nordiska museet då NM är en stiftelse och inte en statlig institution.

12.7.3 Nordiska museet

NM har omfattande samlingar som rör samers tillvaro och levnadsvillkor under skilda tider, från dåtid till nutid.

Nordiska museets arkiv rörande samiskt arkivmaterial är förtecknade i Visual arkiv och större delen av dessa finns på NAD sedan 2017. Flertalet fotografier är digitaliserade och finns tillgängliga för allmänheten via nätet på Digitalt museum.

NMA har även samlingar från andra av samhällets minoriteter, som på liknande sätt är tillgängliga för allmänheten.

12.8.3 Arkivcentrumlösningar för urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas arkiv

NM ställer sig positiv till ett samlat initiativ för de nationella minoriteternas arkiv i Sverige. NM yrkar på att representanter från NM, som har de mest omfattande samlingarna av samiskt arkivmaterial, ingår i den arbetsgrupp som föreslagits få i uppdrag att utreda de grundläggande förutsättningarna för centrumlösningar med arkiv som bildats eller samlats in av och för de nationella minoriteterna. NM ser här vikten av att arbetsgruppen även får ta del av och insyn i

det arbete som utförs kring de här frågorna hos NM. NM menar att det även finns vinster att göra när det gäller att från början samordna de stora aktörerna.

Kapitel 14 Digital informationsförvaltning och massdigitalisering

Se kommentar under 4.9.1.

På uppdrag och efter godkännande av styresman Sanne Houby-Nielsen, stiftelsen Nordiska museet, avdelningschef Helen Persson Swain:

Detta ärende har föredragits av arkivarie Karin Neander, arkivarie Marie Steinrud och arkivarie Agneta Klang Zättlin, Stiftelsen Nordiska museet.